

Ho—Oksby Sognes Skolefundats.

Af J. Andreassen.

Der er allerede fremdraget mange Skolefundatser fra vor Folkeskoles Grundlæggelse efter Forordningen af 1739. De fleste ligner hinanden overmaade meget. Fundatsen fra Ho—Oksby indtager dog paa mange Punkter en Særstilling. Ligesom Sognene har den sit eget Ansigt, forskellig fra Amtets øvrige. Der er derfor Grund til at fremdrage den her.

Af Fundatsen for Ho fremgaar der det interessante, at der, ogsaa før Loven befalede Skoler oprettede, havde været drevet Skoleundervisning i Ho, bl. a. hedder det, at skolesøgende Børns Forældre »som forhen« maa betænke Degnen med en Potte Mælk. Og naar det hedder, at nogle søfarende Folk i Byen forlanger, at deres Børn ogsaa skal gaa i Skole om Sommeren, viser det en Skoleinteresse langt ud over det almindelige paa Landet i den Tid. Ogsaa i Oksby ser vi, at der har været holdt Skole, før Loven kom, og at Sognet allerede da var inddelt i 4 Distrikter. Fundatsen stadfæster i Virkeligheden Forhold, der allerede var i Gang. Endvidere ser vi ogsaa, at Fundatsens Forfattere, Sognepræsten N. Arctander Kingo, Proprietæren R. Bundesen til Søvig og endnu en Mand, af Hensyn til de fattige og vidtstrakte Sogne (Ho og Oksby er Danmarks femtestørste Pastorat i Udstræk-

ning; men har kun faa Indbyggere, f. T. ca. 1000) søger at formindske den Løn, Degnen kan tilkomme efter Forordningen, men Approbationspaategningen viser, at Stiftsøvrigheden nok godkender Fundatsen, men dog sikrer Degnen hans retmæssige Løn. Han skal ikke snydes.

Nedenfor gengives Fundatsen i sin Helhed efter et Dokument i Ho Præstegaards Arkiv.

»Deres Excellence,

Hr. Velbaarne Hr. Geheimeraad von Gabel,
Stiftsbefalingsmand,
Amtmand over Riberhus Amt.

saa og

Højædle og højærværdige Hr. Biskop Brorson.

Det har behaget hans Majestæt Kongen ved allernaadigste Plakat af 29. April sidst afvigte Aar at forandre og moderere de Omkostninger, som ved den allernaadigste Forordning af 23. Januar 1739 var paa budet udi de danske Skolers Indrettelse og i Særdelseshed yderligere at forklare højtbemeldte Forordning derhen, at det ikke er Hans Majestæts allernaadigste Villie, at Skoler skal bygges, og Skoleholdere bekostes, hvor det ikke formedelst Byers og Stæders Vidtløftighed og Almuens Vanmagt kan være til Nytte, men at det paa den bedst mulige Maade maatte indrettes saaledes, at Hans Majestæt Kongens allernaadigste Øjemærke udi dette gudelige Værk dog kunde naa sit fuldkomne Maal.

Saa efterdi der bevislig ikke til nogen Nytte kan blive eller bygges uden een fastsat Skole udi de tvende Sogne Hoe og Oksby, og hvilken være udi Hoe By, fordi det ene Sogn ligger saa vidtløftigt adspredt imellem Sandbakkerne henved 3 à 4 Mil i Circumference

af lidet Hartkorn, sandet paa hver Sted og en fattig Almue, som hverken formaar de opsættende Skolehuse siden at holde vedlige, mindre at lønne saa dygtige og stændig værende Skolemestre, som den naadigste Forordning befaler, men i dens Sted maa have der flere og udsøge de af Almuen, som med Præstens Forevidende findes bedst tjenlig dertil, og dog en Part har noget andet at nære sig af, naar Skoletiden, som herefter meldes, er forbi. Thi naar Børnene blive saa store, at de skal til Konfirmation, maa de dog nogen Tid tilforn ved Præstens og Degnens Undervisning dertil præpareres, ligesom de og desmidlertid desoftere af dem maa overhøres.

Haver da underskrevne som største Lodsejere med Sognepræsten været forsamlede for ifølge højbemeldte allernaadigste Plakats bydende og højstsammes Efterlevelse at overveje og regulere, hvor den faste Skole for det ene Sogn skal bygges og bestandig skal holdes, saa vel som og, hvor mange Omgangsskoler og Skoleholdere for det andet Sogn, og hvad Løn enhver efter Almuens fattige Tilstand kan nyde med videre, som derved er at erindre, nemlig:

Hoe Sogn.

Siden dette Sogn, som alene bestaar af 53 Td. 3 Skp. 3 Fd. og 1 Album Hartkorn, ikkun bestaar af een By, fornævnte Hoe, undtagen en liden Gaard af 2 Beboere, vester Bredmose og 3 Huse, Almose og Sønderside kaldet, saa vil da for samme være en fortsat Skole udi bemeldte By Hoe, hvilken af Degnen maa holdes Vinter og Sommer, formedels der findes nogle søfarende Folk i denne By, der forlanger at have deres Børn i Skole ogsaa om Sommeren, item lære dem noget at skrive og regne. Og kan da tillige den Gaard

af Oksby Sogn, øster Bredmose, som haver nærmere til samme end til nogen af Omgangsskolerne i deres eget Sogn.

Denne Skole vil da være ved Kirken, og som Degnen til disse Sogne ikke med Degnebolig er forsynet, men bor i et godt Hus paa et andet Proprietærgods, ved hvilket vi vil gøre Tilbygning af Skolestuen, ikke er Rum til et eneste Fag, saa maa Kirkens Patron først lade indrette en Degnebolig for Degnen, hvor bekvemmeligst kan falde for Skolehold, skal de fornødne Fag til en Skolestue blive vedbyggt og behørig indrettet, som eragtes vil være 4 Fag.

Lønningen belangende. Da siden der udi Anexet for medels det vidtløftige og adspredte maa være saa mange Steder Skoleholdere, og til hvilken Belønning intet svarer eller afgaar, men nyder sin fulde Degneindkomster af begge Sogne, saa kan han ej heller videre tillægges hverken af Kassen eller Lysepengene for Skoleholdet i Høe Sogn, end som sædvanlig Skoleløn af den skolesøgende Ungdom 2 Sk. ligelig af hvert Barn, der læser i Bøger, og 3 Sk. af dem, som regner eller skriver, de fattige dog undtagen, som ere fri, item af hver Mand, som sidder for Gaards Parter og haver Heste og Vogn, leverer ham et forsvarligt Læs Tørv til Vintervarme for Børnene udi Skolestuen, enten de have Børn eller ikke. Derforuden nyder han af Ungdommen, som skal præpareres til Konfirmation — hvilket han ingenlunde maa vægre sig ved at undervise af begge Sogne — ugentlig 2 Sk. danske af hvert Barn.

Og da Græsningen falder saa knap ved denne By, at ingen har noget at overlade, ja, mange ikke har det fornødne, de kan hjælpe sig selv med, men maa lade deres Kreaturer gaa paa Forten, kan ej heller

Degnen Græsning til en Ko tillægges, men enhver derimod, som har Børn, der søger Skolen, maa som forhen betænke ham med en Potte Mælk undertiden, siden ingen Lejlighed er for ham at holde en Ko.

Oksby Sogn.

Formedels dette Sogn, som forhen er meldt, ligger saa vidtløftigt adspredt, kan dette ikke være til nogen Nytte, at Skolehuse i samme bygges eller opsættes, ligesom det ej heller er den fattige Almue muligt nogen stændig Skoleholder at holde, eller længere end de 4 Vintermaaneder fra Oktober Maanedes Udgang, da Rugsæden er lagt og Kreaturerne indtaget, og (til) Februar Maanedes Udgang, da baade Vaardyrkning og med deres Fisketøjers Tilrettegørelse begynder. — Men i det Sted vil der være ligesom forhen 4 Omgangs-skoleholdere, nemlig een udi Mosevraa for samme liden By og næstliggende Steder i Bordrup, hvilke vil lejes en Stue til hos en af Beboerne, som falder bekvem for Børnene at gaa til fra begge Sider.

Den anden i Vejers, hvortil ogsaa en Stue vil lejes paa det bekvemmeste Sted i Byen for de skolesøgende at gaa til.

Den tredie udi vestre Grandelaug i Oksby, hvor Børnene fra Blaavand og Vandflod med nogle af de fra vester Oksby Grandelaug søger.

Den fjerde et Sted i øster Oksby, hvor nørre Oksby, Hvidbjerg og bemeldte øster Oksby Børn kan gaa til.

Skolelønnen anbelangende: Da siden de to Distrikter Mosevraa og Vejers ikkun er to smaa Byer af ringe Hartkorn og bekvemmelig kunne behjælpe sig med een Skoleholder for begge Byer, men som det ikke er gørligt, formedels bemeldte Byer ligger næsten en Mil fra hverandre, ja, over en stærk Mil fra de

andre Distrikter i Oksby, og derfor maa uforbigængelig hver have en Skoleholder, som kan være en Husmand der i Byerne eller en anden Person, som Præsten dertil finder tjenlig, og desaarsag ej kan tillægges Løn udi rede Penge uden hver 4 Rdl. og til Indgangspenge 4 Sk. af hvert Barn, de fattige undtagen, som ere fri, desuden et forsvarligt Læs Tørv af hver Mand i Skoledistriktet, som har Heste og Vogn, enten de har Børn eller ikke, til Ildebrand og Vintervarme, og at han derimod Skolen forsvarlig varmer.

De andre tvende Skoleholdere i Oksby skal nyde for 4 Maaneders Skolehold, siden der er flere Børn og Ungdom end i Vejers og Mosevraa, hver 5 Rdl. og 2 Mk. i rede Penge samt 4 Sk. af hvert Barn til Indgangspenge, som søger deres Skoler, item et forsvarligt Læs Tørv af hver Mand, som har Heste og Vogn, enten de har Børn eller ikke, til Skolestuen at holde varm, — til Skoleholder samme Steder kan der optages som forhen en Husmand eller en anden skikkelig Person, som Præsten dertil kunne tjenlig agte, siden bemeldte Skoledistrikt ikke, som før er meldt, formaa at lønne dygtige og stændigværende Skolelærere.

Til bemeldte Skoleholderes Løn samt til Bøger for fattige Børn henlægges Lysepengene af begge Kirker, samt hvis af Multpenge i begge Sogne kan falde, item 4 Sk. af hver Td. Hartkorn Konge og Kirke-tiende, samt Præstegaardens Takst, og hvad samme da ikke kan udgøre til fyldest Betaling, siden Skoleholderen ej videre som meldt maa fordre eller begære af den skolesøgende Ungdom, skal videre dertil blive lignet paa Lodsejerne af Skoledistriktet, som igen kan tage Refusion af deres egne Bønder og Tjenere.

Ved Skoleholdet for begge Sogne maatte erindres:

I. at ingen tager de Børn i Tjeneste, som ej har været til Alters, paa anden Maade og Vilkaar, end at de skal holde dem i Skolen, den Tid om Aaret Skole holdes, som er fra Oktober Maanedes Udgang i Oksby Sogn og (til) Februar Maanedes Udgang, og i Hoe Sogn ligeledes i bemeldte Tid. Anlangende de Børn, som ej har været til Alters, hvilke om de ej har mere Tid formedels Tjenester at undervises i Skolen i Hoe, da uforbigængelig skulle søge Skolen i bemeldte Maaneder, dog Hyrderne undtagne, som skal vogte Faarene, hvilke dog søge Skolen, naar det er Indlukkensvejr, og i Fald Husbonderne, som have samme Børn i Tjeneste, ikke holder dem i Skole, skal de svare for hver Uges Forsømmelse til Skolekassen 4 Sk. danske, som for de skyldige udpantes.

II. Dersom Forældrene forsømmer at lade deres Børn over 8 Aar gammel flittig søge Skolen, naar Skole holdes, skal de bøde for hver Dag, de uden lovlig Undskyldning, enten Børnenes Helbred eller Virkelighedsforhindring, udebliver, til Skolekassen 2 Mk., som skal pantes af den, som holder Kassen.

III. De smaa Børn, som ej kan søge Skolen, bør Forældrene som sædvanlig om Vinteraftener lære dem A B C, Fader vor, Bordlæsning, Aften- og Morgenbønner, samt videre saavidt de selv kan, og Børnene kan fatte, indtil de opnaar den Alder og de Kræfter, at de kan søge Skolen. Og paa det Forældrene ej skal finde Lejlighed til Efterladenhed i denne deres største Pligt, saa bør de være forbunden at møde med samme deres Børn udi den ugentlige Katekissation, som sker i Skolerne af Præsten, at han der kan erfare, hvorledes de vegilerer for samme deres Børnelærdom. Og hvis han der finder deres Brøst, bør For-

ældrene at bøde til Kassen for hvert Barn, der saaledes er forsømt, 4 Sk., som fra dem udpantes.

Siden det er kuns en kort Tid, at Skolen kan holdes i Oksby Sogn, saa maatte det anses for nyttigt som fornødent for Ungdommen for at holde udi Erindring, hvad de i Skolen havde lært, at Degnen ugentlig efter Loven gaar om i Byen i bemeldte Sogn, den Tid om Aaret, Skolen ikke holdes, for at overhøre Ungdommen, hvorom i Kirken næste Søndag kan advares tilforn, hvad Tid paa Dagen, og hvad Sted i Byerne Børnene bekvemmeligst kan samles, som om Sommeren kan ske, naar Kreaturerne formedelst Hede løber hjem og nogen Tid bliver indestaaende, da han af de faa Timer kan betjene sig til de unges Undervisning. Skulde Degnen heri findes efterladet, skal han for hver Uges Forsømmelse, naar han ikke har anden lovlig Forfald, bøde 1 Mark dansk til Skolekassen, som fra ham udpantes.

Saaledes i Overværelse af Præsten og i Betragtning af denne Egns — især Oksby Sogn — slette Vilkaar og vidtløftige Situation paa det bedste og bekvemst for disse Sognes Almue af os overvejet og reguleret, hvilket dog alt henstilles til højbemeldte Deres Excellencer Stiftsbefalingsmands og Hans Højærværdigheds, Hr. Biskoppens nærmere forventende naadigste Approbation.

Hoe d. 3. Juni 1741.

N. Arctander Kingo. R. Bondesen. Martin Lasse (?).

Approbation.

I bemeldte Skolefundats for Hoe og Oksby Sogne bliver saaledes approberet, at Degnen forretter Skoleholderiet i Hoe Sogn, og nyder derfor efter Forordningen til Ildebrand et Læs Tørv af hver Mand, enten

de har Børn eller ikke, item fri Græs og Foder til en Ko og 4 Faar samt aarlig Løn 6 Rigsdaler foruden Indgangspenge af Børnene, og forskaffer Kirkens Patron Degneboligen, men Skolestuen tilbygges af Lodsejerne.

Angaaende Oksby Sogn, da forholder det sig med Skoleholderiet ialt efter Fundatsen, dog saa, at Lønnen i begge Sogne, som overstiger Lysepengene af fornævnte Sognes Kirker — men ikke paa Konge- eller Kirketiende — reparerer paa Sognets contribuerende Hartkorn.

Bramminge og Ribe d. 6. December 1741.

C. C. v. Gabel.

H. A. Brorson.

/ Petersen.
